

İslâm'ı Doğru Anlama Sorunu ve Terör

İbrahim Özdemir

Prof. Dr., Üsküdar Üniversitesi, Felsefe Bölümü

"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!"

(11/HÜD: 112)

"Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim".

Hadis-i Şerif

Özet

Son yılların önemli tartışma konularından biri İslâm ve Müslümanlar üzerinden yürütülmektedir. İslâm'ın Müslüman toplumlar ve dünya siyasetindeki yeri, azınlık olarak yaşadıkları ülkelerdeki durumu tartışılırken İslâm'ın bilhassa Batı'da yayılması kimilerini sevindirirken, kimilerini endişelendiriyor. Bazı Batılı ülkeler Anayasa dahil çeşitli yasal değişiklikler yaparak Müslüman olgusu ile baş etmeye çalışıyor. Batı dünyası Müslümanlardan korkuyor. Bunun sebepleri üzerinde herkesin düşünmesi ve her samimi müminin başkasını suçlamadan kendisine şu soruyu sorması gerekiyor: "Dünya İslâm'dan ve Müslümanlardan neden korkuyor?" Dünyanın Müslümanlardan korkmasının dış sebepleri dışında bizden kaynaklanan sebepleri nelerdir? Bu çalışmada bu vb. sorulara Bediüzzaman Said Nursî'nin fikirleri ve bilhassa doğru İslâmiyet vurgusu etrafında cevap aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Doğru İslâmiyet, terör, ahlak, adalet, doğruluk, Medresetüz- Zehra

Mekkeli
zalimlerin
baskı, zulüm ve
işkencelerinden
bunalıp, "Nereye
gidelim ya
Rasûlallah!"
diye soran
arkadaşlarına
Hz. Peygamber
Kızıldeniz'in
ötesini
işaret ederek
"Habeşistan'a
gidin. Orada
halkına
zulmetmeyen adil
bir hükümdar
vardır. Orası
doğruluk
ülkesidir" demişti.

Giriş:

Müslümanlar 1960'lı yıllarda iş için, şimdi ise savaş, kargaşa, terör ve ekonomik sebeplerle Batı'ya göç ediyorlar. Türkiye, Lübnan ve Ürdünden sonra göç için hedeflenen ülkenin Almanya olması anlamlıdır. Yunanistan, İtalya ve bazen İspanya kıyılarından başlayan göçmen hareketi her engeli ve ülkeyi aşarak Almanya'ya ulaşmaya çalışıyor.

Göç sorunuyla ilgili en çok öne çıkan Avrupalı lider ise Angela Merkel'dir. AB adına Türkiye ile müzakereler yapan, mülteci kamplarını ziyaret eden yine Merkel. Ülkesindeki yabancı düşmanlığına ve göçmen karşıtlarına rağmen, göçmen politikasını savunmaya devam ediyor.

Köln'de bulunduğum sürede görüştüğüm kişiler ve okumalarım bunun daha derin bir sebebi olduğu hükmüne bizi yöneltti.

Hukuk eğitimini Almanya'da yapmış ve uzun yıllara Almanya'da hocalık yapmış meslektaşım Doç. Dr. Hüseyin Yıldız Almanya Anayasasını işaret etti. Bir öğlen sonrası Ren Nehri kenarında yaptığımız yürüyüş adeta bir Anayasa dersine döndü. Özellikle de Alman ve İsviçre anayasalarının insana verdiği değeri örneklerle anlattı. O gece, Doç. Dr. Yıldız'ın dediğini yaptım ve Alman Federal Anayasasına baktım.

8 Mayıs 1949 tarihinde Parlamenter Kurul tarafından kabul edilen Alman Anayasasının ilk iki maddesi neden göçmenlerin Almanya'ya yöneldiğini açıklar nitelikte:

İnsanın onur ve haysiyetinin korunmasıyla ilgili 1. Madde aynen şöyle: "İnsanın onur ve haysiyeti dokunulmazdır. Tüm devlet erki ona saygı göstermek ve onu korumakla yükümlüdür."

İkinci maddesi ise "Alman Milleti, bu nedenle dokunulmaz ve devredilmez insan haklarını, yeryüzünde her insan topluluğunun, barışın ve adaletin temeli olarak kabul eder." Alman Anayasası'ndaki "insanın onur ve haysiyeti" ile birlikte "adalet" vurgusu bana Habeşistan'a hicret eden ilk Müslümanları hatırlattı.

Mekkeli zalimlerin baskı, zulüm ve işkencelerinden bunalıp, "Nereye gidelim ya Rasûlallah!" diye soran arkadaşlarına Hz. Peygamber Kızıldeniz'in ötesini işaret ederek "Habeşistan'a gidin. Orada halkına zulmetmeyen adil bir hükümdar vardır. Orası doğruluk ülkesidir" demişti.

Başta Suriyeliler olmak üzere, göçmenlerin bu Anayasal güvencelerden dolayı Almanya'ya yöneldikleri anlaşılıyor. Her tür eleştiriye rağmen göçmenlerle ilgili olumlu adımları atmaya devam eden Angela Merkel'i tebrik etmek gerekiyor. Ünlü Alman filozof ve sosyolog Habermas'ın önerdiği "demokratik müzakere" kavramıyla, Almanya'daki Müslüman toplumun bu sürece dahil olması, yapacağı katkı ve tekliflerle sorunun çözülmesine yardımcı olması gerekir.

Dünyanın Gündemi: Ne Olacak Bu Müslümanlar?

İslâm ve Müslümanlar dünyanın gündemini işgal etmeye devam ediyor. İslâm'ın Müslüman toplumlar ve dünya siyasetindeki yeri -ABD, AB,

Rusya gibi ülkeler başta olmak üzere- azınlık olarak yaşadıkları ülkelerdeki durumu herkesi ilgilendiriyor. Özellikle de İslâm'ın Batı'da çok hızla yayıldığı haberleri kimilerini sevindirirken, kimilerini endişelendiriyor. Bazı Batılı ülkeler Anayasa dahil çeşitli yasal değişiklikler yaparak Müslüman olgusu ile baş etmeye çalışıyor. Batı dünyası Müslümanlardan korkuyor. Bunun sebepleri üzerinde herkesin düşünmesi gerekiyor. Her samimi müminin başkasını suçlamadan tamamen bireysel planda kendisine şu soruyu sorması gerekiyor: "Dünya İslâm'dan ve Müslümanlardan neden korkuyor?" İsmi "barış ve esenlik" olan, asırlarca farklı din, dil, ırk, renk ve etnisitelere mensup toplumları barış ve huzur içerisinde bir arada yaşatan; dünyanın birçok bölgesinde medeniyetler kurmuş İslâm'dan ve Müslümanlardan neden korkuluyor? Dünyanın Müslümanlardan korkmasının dış sebepleri dışında bizden kaynaklanan sebepleri nelerdir?

Bunu söylerken bugün ABD'de Müslümanların sayısının 10 milyona, AB'ye üye ülkeler ile üye olmayan ülkelerdeki sayısının 30 milyona yaklaştığını hatırlayalım. Bir yandan her şeye rağmen araştırarak; aklıyla ve kalbiyle İslâm'a teslim olan Batılılarla, diğer yandan göç, iş ve eğitim için Batı'ya gidenlerle bu sayı her gün artmaktadır.

Gelecek bilimci J. Attali ve diğer gelecek bilimcilere göre İslâm'ın ve Müslümanların etkisi gelecekte de sürecek; 2050'de dünyadaki Müslümanların sayısı 2 milyarı bulacak. Bu demografik gerçekliğin siyasi, ekonomik, kültürel ve etnik sonuçlarını tahmin etmek güç değil.

Bundan hareketle, Müslümanlarla ilgili soru ve sorunların cevabı o kadar basit değildir. Zira Müslüman derken karşımızda homojen bir topluluk veya toplum olmayıp; tüm farklılığı ve çeşitliliği ile Müslümanlar söz konusudur. Dilleri, mezhepleri, gelenekleri, etnisiteleri ile farklı farklı Müslüman topluluklar dünyaya dağılmış durumdadır. İslâm'ın "ben" i tanımlama ve kimlik oluşturmadaki birleştirici etkisine rağmen Müslüman topluluklar arasındaki farklılıklar da bir gerçek. Müslümanların eğitim düzeyleri de dik-kate alınınca sorun daha da karmaşık hale gelmektedir.

İslâm adına hareket ettiğini söyleyerek, terör ve şiddeti meşrulaştıran gençler Müslüman ülkelerde olduğu gibi, Batı'daki Müslüman topluluklar arasından da çıkabilmektedir. Berlin, Londra, New York veya Paris'te dünyaya gelip, sözde dini motifli terör örgütlerine katılan gençler hepimizi düşündürmelidir.

İslâm adına hareket ettiğini söyleyen, alnında "kelime-i tevhid" bandajı, elinde İslâm bayrağı ile amacına ulaşmak için her tür terör ve şiddete başvuran, gerekirse bu uğurda intihar saldırıları yaparak kendi hayatına son veren Müslüman gençler hepimizi ürkütmelidir.

Bizim bile büyük şehirlerde kalabalık yerlere çıkmaktan çekindiğimiz; büyük alış-veriş merkezlerine gitmediğimiz; buna sebep olanlara kızdığımız bir süreçte Batıların toptancı bir zihniyetle İslâm ve Müslümanlardan nefret etmesi ve onları potansiyel terörist olarak görmesi çok şaşırtıcı değildir. Bunun bir sonucu olarak, bazı Batılı siyasetçilerin ve medya organlarının "tüm Müslümanları potansiyel terörist" olarak görmeleri hepimizi dü-

"Dünya İslâm'dan ve Müslümanlardan neden korkuyor?" İsmi "barış ve esenlik" olan, asırlarca farklı din, dil, ırk, renk ve etnisitelere mensup toplumları barış ve huzur içerisinde bir arada yaşatan; dünyanın birçok bölgesinde medeniyetler kurmuş İslâm'dan ve Müslümanlardan neden korkuluyor? Dünyanın Müslümanlardan korkmasının dış sebepleri dışında bizden kaynaklanan sebepleri nelerdir?"

Said Nursî
(ö.1960), daha 20.
yüzyılın başında,
İslâm'ın doğru/
sahih olarak
anlaşılmasının,
Müslüman
toplumlarda
çeşitli sapmalara
ve ahlaki
bozulmayı sonuç
vereceğini ön
görmüş; bütün
himmetini
sahih İslâm'ın
anlaşılmasına
ve yaşanmasına
hasretmiştir.

şüdürmelidir. Batı'da hakkı, hakikati ve maneviyatı arayan samimi insanlar gibi, genelde din karşıtı, özelde de İslâm'dan nefret eden ve Müslümanları sevmeyen ve hatta düşman olarak gören kesimlerin varlığı bir gerçek. Haçlı Seferleri'nden bu yana İslâm ve Batı arasında oluşan anlayışın etkilerinin hala devam ettiği de bir gerçek. Burada yapılması gereken, toptancı ve genellemeci bir anlayıştan ziyade, Batı'yı doğru olarak anlamak ve ona göre ilişkilerimizi tanzim etmektir. Batı dünyası olan ilişkilerimiz tarihten gelen anlayış ve algılardan etkilenmektedir. Bunun olmaması da mümkün değildir. Ancak bu anlaşılabilirse, daha iyi ilişkiler geliştirilebilir. Batı dünyasında Aydınlanmadan bu yana İslâm'a ilgi duyan ve İslâm'ı tanımaya çalışan birçok aydının olduğu unutulmamalıdır.

Batı'daki İslâm algısında, siyasi, ekonomik, kültürel ve eğitim olmak üzere Batı'nın Müslümanları boyunduruk altına aldığı sömürge rejimlerine kadar giden boyutları olduğu açıktır. Ancak biz Müslümanların her şeyden önce bir nefis muhasebesi yaparak; yeni tabirle öz eleştiri yaparak kendimizi hesaba çekmememiz de şart. Eğitim sistemimizi, din eğitimini, din-bilim ilişkisini, imam-hatiplerin eğitimini, kızların eğitimi ve kadının toplumdaki yerini sorgulamamız; kendimize eleştirel bakmamız bir zaruret. Bundan kaçınarak; hep sorunun kaynağını dışarıda aramak veya komplo teorileri ile izah etmek Müslüman entelektüele yakışmaz. Merhum Bediüzzaman Said Nursî'nin görüşleri böyle bir bağlamda daha da önem kazanıyor ve bize yeni ufuklar açabilir.

Said Nursî (ö.1960), daha 20. yüzyılın başında, İslâm'ın doğru/sahih olarak anlaşılmasının, Müslüman toplumlarda çeşitli sapmalara ve ahlaki bozulmayı sonuç vereceğini ön görmüş; bütün himmetini sahîh İslâm'ın anlaşılmasına ve yaşanmasına hasretmiştir. Görüldüğü gibi, Said Nursî Müslüman toplumlardaki ahlaki bozulmadan başlamakta ve daha baştan Müslümanları Kur'an ahlakı ile ahlaklanmaya davet etmektedir. Bunu yaptığımız takdirde, ona göre fazla endişelenmeye gerek yoktur. Ona göre Müslümanları İslâm ahlakını ve iman hakikatlerinin kemalâtını günlük hayatlarında hal ve hareketleri ile gösterilebilirlerse, insanların İslâm'a ilgi duymasına ve hatta kitleler halinde Müslüman olmalarına vesile olabilirler. Ancak bunun ön şartı, öncelikle Müslümanların kendi dinlerini yaşamaları, ahlak eksenli bir hayatı hal ve hareketleri ile göstermeleridir. Başka bir ifade ile, iman hakikatlerinin soyut kavramlar olmadığını, toplum hayatında bir karşılığı olduğunu göstermeleridir.

Burada örtük de olsa, Müslüman toplumun yüzyılın başında içerisinde olduğu ahlaki bunalım ve duruma bir eleştiri olduğu görülüyor. Mehmet Akif başta olmak üzere birçok Osmanlı münevveri bu toplumsal soruna işaret etmiş; Osmanlı'nın geri kalmasının veya cephelerde yenilgi üstüne yenilgi almasının temelinde bu çürümüşlükten kaynaklandığını dile getirmişlerdi. Görülen o ki, Molla Said, toplumun içerisinde bulunduğu olumsuzlukları tasvir etmede, "eğer biz ahlâk-ı İslâmiye'nin ve hakaik-i imaniyenin kemalâtını ef'âlimizle izhar etsek" ifadesi ile olmamız gerekeni işaret etmiştir.

Bu ifadelerden yaklaşık bir asır sonra papa Benedict XVI (Kardinal Rat-

zinger) “tarihin bu anında ihtiyacımız olan tek şey Tanrı inancını hal ve hareketleri ile gösteren insanlardır” diyerek, iman-amel ilişkisinin ve dinin ahlaki boyutunun etkisini bir kez daha teyit etmiştir (Joseph Cardinal Ratzinger, 2005).

İnsanların kitleler halinde “İslâm’a dehaletinin” niteliği üzerinde düşünülebilir. Bu devletlerin İslâmlaşması anlamında mıdır, yoksa Batılı devletlerin İslâm’ın “adalet, eşitlik, özgürlük, kişisel sorumluluk, ırkçılığın reddi” gibi temel değerlerini benimseyeceği anlamına mı gelmektedir? Fazlur Rahman’ın tabiri ile Kur’ân’ın temel gayesi “Allah inancının hakim olduğu, ahlaka dayalı sosyo-ekonomik bir düzen kurmak” ise, Said Nursî’nin bu tespiti üzerinde düşünmek zorundayız. Dahası, Rahman’a göre “insanlık tarihi, temeli ahlak esaslarına dayanan belli kurallara göre toplumlar ve medeniyetler kuran ve yıkan, sürekli bir süreçten ibarettir. Bunların kaynağı İlahîdir, fakat uygulamaya konmaları, tamamen insanın kolektif varlığının (yani beşerin gücü) dahilindedir. Kur’ân bu kurallara ‘Allah’ın Sünneti’ demektedir.” (Rahman, 1993, 124)

Kur’ân ve Ahlak

Rahman’a göre, İslâm tarihi söz konusu olduğunda, Kur’ân’ın ahlaki bir sosyal düzen kurma görüşü kendisini zorla İslâm’a empoze eden kültür karışımı dalgalar altında boğulmuştur. Bu varsayımdan hareketle, “Kur’ân’ın görüşünü tarihin enkazı arasından çıkarıp yeniden diriltmek; hem kendimize, hem de bütün dünyaya karşı görevimiz”dir.

The George Washington Üniversitesi’nden Scheherazade S. Rehman ve Hossein Askari’nin 2010 yılında yaptıkları çalışmanın adı “İslâm Ülkeler Ne Kadar İslâmi?” Prof. Askari çalışmayla ilgili BBC’ye verdiği bir röportajda amaçlarını şöyle özetlemiştir:

“İslâmi metinleri incelediğimizde iyi ve adil bir devlet yönetiminin temel şart olduğunu görüyoruz. İslâmi öğretiye göre bir ülkedeki resmi kurumların çok iyi işliyor olması ve yöneticilerin vatandaşlarla aynı kanunlara tabii olmaları gereklidir. Ayrıca vatandaşlar ekonomik ve politik özgürlüğe sahip olmalı ve toplum düzeni ekonomik gelişmeye imkan vermeli. Yani yolsuzluk ve fakirleşen toplum İslâm’a uygun değil”dir.

İslâm’a uygun olmayan ülkelerin özellikleri ise şu şekilde özetlenmiştir:

“Eğer bir ülke veya toplum seçimle gelmeyen baskıcı ve adaletsiz yöneticiler tarafından yönetiliyorsa, insanlar kanun önünde eşit değilse, din dahil hiç bir konuda düşünce özgürlüğü yoksa, bazıları fakirlik çekerken diğerleri lüks içinde yaşıyorsa, sorunların çözümünde diyalog ve uzlaşma yerine baskı ve şiddet uygulanıyorsa ve adaletsiz uygulamalar yaygınsa burası hiçbir şekilde bir İslâm ülkesi olamaz.”

Yazarlar temel değerleri belirlerken Kur’ân ve Hadisler yanında Medine Vesikası gibi bazı temel metinleri de esas alarak; insan haklarına saygı, sosyal ve ekonomik adalet, çalışma koşulları, fırsat eşitliği, rüşvetin toplumdaki varlığı, israf ve stokçuluğun varlığı, iş ahlakı, iyi çalışan piyasalar, siyasal otoritenin yasallığı gibi her toplumda geçerli olan değerler bağlamında ça-

*Rahman’a göre,
İslâm tarihi
söz konusu
olduğunda,
Kur’ân’ın
ahlaki bir sosyal
düzen kurma
görüştü kendisini
zorla İslâm’a
empoze eden
kültür karışımı
dalgalar altında
boğulmuştur.
Bu varsayımdan
hareketle,
“Kur’ân’ın
görüşünü tarihin
enkazı arasından
çıkartıp yeniden
diriltmek; hem
kendimize,
hem de bütün
dünyaya karşı
görevimiz”dir.*

*İslâm ülkelerinin
ve Müslüman
liderlerin
durumları
gerçekten
düşündürücüdür.
Müslüman
ülkelerin geri
kalmasının;
sosyal, siyasal,
kültürel sorunlar
yanında ekonomik
sorunlarla
pençeşmesinin
kaynağını sadece
dış güçlerle izah
etmenin ne kadar
yetersiz olduğu
açık ve net olarak
görülüyor.*

lışmalarını ortaya koymuşlar.

Söz konusu Endeks incelendiğinde dört ana gövdenin birleşmesinden oluştuğu görülüyor:

Ekonomik İslâmiyet Endeksi, (EI);

Yasal ve Yönetmelik İslâmiyet Endeksi (LGI);

İnsani ve Politik Haklar İslâmiyet Endeksi, (HPI);

Uluslararası İlişkiler İslâmiyet Endeksi, (IRI). Dördünün birleşmesinden İslâmiyet Endeksi (IE) = EI + LGI + HPI + IRI.

Kendi alanında özgün bir çalışma olarak görülen ve birçok tartışmayı tetikleyen Endeksi daha iyi anlamak için "Ekonomik İslâmilik Endeksine" göz atmak amacımız açısından yeterli. İslâmilik Endeksinin ekonomi ile ilgili değerler bölümü 12 ana değişkenden oluşuyor:

Toplumun tüm üyeleri için eşit ekonomik fırsat ve özgürlük hakkı,
Ekonomik eşitlik,

Kişisel mülkiyet edinme hakkı ve sözleşme kutsallığı,

Çalışmak isteyen herkese iş bulma ve eşit çalışma ortamı,

Eğitim eşitliği,

Yoksulluktan korunma ve yoksulluğu azaltma; gıda, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçların sağlanması,

Toplumun karşılanmayan ihtiyaçlarını karşılayacak vergi uygulamaları,

Doğal ve tüketilebilir kaynakların gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da dikkate alarak uygun yönetimi (sürdürülebilir kalkınma),

Yolsuzluğun yok edilmesi,

Destekleyici finansal sitemin kurulması,

Faizi kaldırmayı da içeren finansal uygulamalar,

Yukarıdaki ilkeleri hayata geçirerek ve etkin olarak uygulayacak; genel ekonomik refahı artıracak bir devlet yapısı.

Araştırmacılar diğer bileşenleri de dikkate alarak yaptıkları değerlendirmeye 208 ülkeyi dahil etmişler. Amaçları ise, Müslüman ülkelerin, ya da İslâmi olduklarını iddia eden ülkelerin bu değerler bağlamında nasıl bir profilinin olduğunu ortaya çıkarmak. Araştırmacıların İslâm'ın temel referans metinlerinden hareketle oluşturdukları 113 değişkenden oluşan endekse göre söz konusu ülkeleri sıralamışlar. Listenin birincisi; İrlanda, ikincisi; Danimarka, dördüncüsü; İngiltere gibi Batılı laik demokrasiler olurken; Müslüman ülkelere baktığımızda Malezya 33 (%61'i Müslüman), Kuveyt 42, Türkiye 71, Suudi Arabistan 91, İran İslâm Cumhuriyeti 139, Pakistan İslâm Cumhuriyeti 145. sırada yer almış (Askarai- Rehman, 2010).

Bu çalışma tek başına F. Rahman'ın bir ömür boyu vurguladığı ve savunduğu "tevhid ve ahlaka dayalı sosyal, ekonomik toplum düzeni" idealini göstermeye yetiyor (Çiftçi, 2015, 279). Böyle bir projesi ve derdi olmayan sözde İslâm ülkelerinin ve Müslüman liderlerin durumları gerçekten düşündürücüdür. Müslüman ülkelerin geri kalmasının; sosyal, siyasal, kültürel

sorunlar yanında ekonomik sorunlarla pençeleşmesinin kaynağını sadece dış güçlerle izah etmenin ne kadar yetersiz olduğu açık ve net olarak görülüyor.

Söz konusu çalışma tek başına başta Said Nursî olmak üzere bazı alimlerin “ahlak temelli birey ve toplum” vurgusunu açıklamaya yetiyor. İngiliz asıllı Müslüman Colin Turner’in bu konudaki tespitleri anlamlıdır:

“Risale-i Nur’un inkılâbı zihinlerde, kalplerde, ruhlarda ve nefislerde inkılâptır. Bu bir İslâm devrimi değil, iman inkılâbıdır. Kur’ân’ı Peygamberimizin (asm) murat ettiği gibi tefsir eden, modern insana musallat olmuş son derece tehlikeli ve gerçek hastalıkları teşhis ederek çare sunan, kendi kendine yeterli ve şümüllü yegane İslâmi eser Risale-i Nur’dur. Kur’ân’ın nuruyla kâinatı aydınlatan Risale-i Nur gibi bir eser görmezlikten gelinemez” (Turner, 1997).

Kur’ân’ın ahlaki boyutunun ihmali sonuçta Müslüman bireyi bir yandan ahlaki çöküntü veya nihilizm, diğer yandan da sekülerleşmeyle yüz yüze getirmiştir (Rahman, 1996, 275). Bundan dolayı, bugün geldiğimiz noktada durup-düşündüğümüzde, Batılılardan çok kendimizi sığaya çekip; İslâm anlayışımızı sorgulamamız gerektiği açıktır. Bunun için de işe, Müslüman yenilikçilerin İslâm’ın doğru olarak anlaşılmasına ve ahlaka yaptıkları siyasi ve kültürel zeminin irdelenmesi ile başlanabilir.

İslâm’ı Doğru anlama: Kur’ân’a Dönüş

İslâm’ın doğru olarak anlaşılması sorunu özellikle Müslüman toplumların ve Osmanlı’nın 19. Yüzyılda yaşadığı “mağlubiyetler ve yenilgi psikolojisi” ile yakından ilgilidir. Osmanlıdaki gerileme ve çözümler, “zihniyet ve düşünce dünyasında ve bu çerçevede dinî düşüncede, dinî bilgi/otorite/kaynak tasavvurunda önemli bazı kırılmalara ve dönüşümlere neden olmuş”, toplumda yeni cereyanların ve anlayışların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Mertoğlu, 2010).

Batı’da ortaya çıkan felsefi anlayışlara, din-bilim çatışmalarına aşına olan bazı aydınlar, yaşanan tüm olumsuzluklardan, geri kalmadan ve çözülemeyen kronik sorunlardan İslâm’ı ve geleneksel eğitim kurumlarını sorumlu tutmuş; diğer yandan Müslüman münevverler sorunun İslâm’dan değil, onun yanlış anlaşılması ve yorumlanmasından kaynaklandığını kabul ederek; yeni bir arayışa girmişlerdir (Hanioglu, 1981). Muhtelif alimler “kaynaklara dönüş”, “sadr-ı İslâm’a dönüş” gibi sloganlarla Batıcı anlayışa karşı çıkmıştır. Bu anlayışın başlıca temsilcileri Cemaleddin Afganî (ö. 1897), Muhammed Abduh (ö. 1905), Muhammed Reşid Rıza (ö. 1935), Mehmed Âkif Ersoy (ö. 1936), Bediüzzaman Said Nursî ve daha bir çok münevver olduğunu görüyoruz. (Abu-Rabi, 1998). Mehmet Akif: “Doğrudan doğruya Kur’ân’dan alıp ilhâmı, /Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’ı” beyitlerini böyle bir bağlamda yazmıştır.

Bu konuda etkili olan diğer bir husus ise Fransız filozof ve oryantalisti Ernest Renan’ın (ö. 1892) 1883’te Paris Sorbonne Üniversitesi’nde verdiği “İslâmiyet ve Bilim” başlıklı konferansıdır. Renan’ın Müslümanların gerili-

*Bundan dolayı,
bugün geldiğimiz
noktada durup-
düşündüğümüzde,
Batılılardan
çok kendimizi
sığaya çekip;
İslâm anlayışımızı
sorgulamamız
gerektiği açıktır.
Bunun için de işe,
Müslüman yeni-
likçilerin İslâm’ın
doğru olarak
anlaşılmasına ve
ahlaka yaptıkları
siyasi ve kültürel
zeminin irdelen-
mesi ile başlanabi-
bilir.*

İslâm'ın doğru anlaşılması söz konusu olunca konunun iki boyutu üzerinde durmak gerekir.

Birincisi epistemik/

bilişsel, ikincisi ise ahlakidir.

Başka bir ifadeyle,

İslâm'ı ve

Kur'ân'ı sahih

olarak nasıl

anlayacağız?

ğini onların dinlerine bağlayan ve İslâm'ın bilim ve felsefeye düşman olduğu tezini savunan bu konferansı İslâm dünyasında büyük tepkiler doğurdu. Cemaleddin Afganî, Namık Kemal, Seyyid Emir Ali, M. Reşid Rıza, M. Akif ve Bediüzzaman Molla Said gibi birçok isim bu konferansa yönelik reddiyeler kaleme aldı ve yazılar yazdılar. Molla Said'in ısrarla "İslâm'ı ilmin seyyidi" olarak ifade etmesi daha çok Renan ve onun tezlerini savunan yerli Batıcı aydınlarla yönelik bir cevap olarak görülmektedir. Bundan hareketle, Molla Said'in yeni bir eğitim anlayışı sunan Medresetü'z-Zehra projesinin "doğru İslâm" yönünde atılan bir ilk adım olduğu söylenebilir.

İslâm'ın doğru anlaşılması söz konusu olunca konunun iki boyutu üzerinde durmak gerekir. Birincisi epistemik/bilişsel, ikincisi ise ahlakidir. Başka bir ifadeyle, İslâm'ı ve Kur'ân'ı sahih olarak nasıl anlayacağız? Zamanımıza kadar hâkim olan İslâm ve Kur'ân anlayışlarını, yani Müslüman ilim geleneğini nasıl değerlendireceğiz? İslâm'ı doğru olarak anlamak, zorunlu olarak onu doğru İslâm'ı doğru olarak yaşama; üstadın tabiri ile "Kur'ân ahlakını ve iman hakikatlerini" hal ve hareketlerimizle yaşamak ve göstermek olarak ortaya çıkar mı?

Molla Said'in 1911 gibi erken bir dönemde söylediği "Eğer biz doğru İslâmiyeti ve İslâmiyete lâyık doğruluğu ve istikameti göstersek" ifadelerinin yer aldığı Münazarat'ı yazmasının üzerinde yüz yıl geçti. Bu sözü tam olarak anlamak, daha doğrusu Münazarat'ı doğru olarak değerlendirebilmek için öncelikle kitabın içerisinde yazıldığı dönem ve ortamı anlamak gerekmektedir. Büyük düşünürleri onların dönemlerinden sonra oluşturulan şablon veya kavramlarla tanımlamak faydalı olsa da eksiktir.

Kadim Yunan filozoflarını anlamaya çalışırken, dönemin Yunan kültür ve mitolojisinden hareket ettiğimiz gibi, Molla Said'i veya herhangi bir düşünürü doğru olarak anlamak için de, içerisinden çıktığı, anne sütü gibi beslendiği ve yetiştiği; onu şekillendiren ait olduğu kültürü ve özellikle şark medreselerinin sosyo-kültürel yapısını anlamak şarttır. Sorulabilecek meşru sorulardan birisi şudur:

Molla Said 1907'de İstanbul'a gelmeseydi Münazarat yazılır mıydı? Muhtemelen yazılmazdı. Zira Molla Said Batı'nın emperyalist yüzü gibi, bu yüzün arkasındaki bilim ve teknolojik boyutunu Van'da görmeye başladı; İstanbul'da ise bunun Müslüman Osmanlı toplumundaki yansımalarını, etkilerini ve temsilcilerini yakından tanıdı. Dahası, Batı'nın Fransız Devrimi'nden bu yana dünyayı etkileyen özgürlükçü ve milliyetçi fikirlerinin Müslümanları da etkisi altına almaya başladığını yakından gördü. Aslında bu fikirlerin Van'daki bürokratları nasıl etkilediğini daha önce görmüştü. Klasik İslâmi bilimlerin bu anlayışla baş edemeyeceğini ta o zaman anlamış; yaklaşık on yılını vererek Medresetü'z-Zehra projesini ortaya koymuştu. Dahası, İstanbul'da bulunduğu yıllarda Müslüman dünyanın durumunu da yakından öğrenme imkanı buldu.

Başka bir ifadeyle, İstanbul seyahatinde sadece İslâm'ın payitahtını tanımakla kalmadı; tüm Müslüman dünyanın içerisinde bulunduğu sosyal, siyasal ve ekonomik durumunu; geri kalmışlığını ve ahlaki çürümeyi de birinci elden kaynaklardan dinleme ve öğrenme imkanlarını buldu. İstanbul

hala Müslüman dünyanın kalbi konumundaydı.

Molla Said'in eğitim projesini daha iyi anlamak için Van'da geçirdiği on yılı çok iyi analiz etmek gerekmektedir. Buradaki fikri oluşumu ve aldığı kararlar bundan sonraki tüm hayatını etkilemiştir. Molla Said'in yeni bir yüzyılın başladığı zaman diliminde 1900 yılında yaşadığı bu fikri değişim, onun tabiri ile "inkılab-ı fikri", onun fikri gelişimini ve daha sonraki hayatını anlamak için önemlidir. Bence Molla Said'i diğer meslektaşlarından ve arkadaşlarından ayıran temel özelliklerden birisi bu değişim ve kendisinin bu değişimden sonra aldığı kararlardır. Alman filozof Kant'ın kendi kendine aldığı ve çok sıkı bir şekilde uyguladığı "ödev ahlakı" gibi, Molla Said'in de aldığı bu kararları hiçbir taviz vermeden sıkı sıkıya uyguladığını görüyoruz.

Kendi ifadesi ile, İngiliz Müstemleke Nazırının Kur'an'la ilgili söylediklerini okuduğu ana kadar çeşitli ilimleri "tenevvür için merak eder, okur, okuturdu."

İngiliz Nazırının beyanatını okuyunca "gayrete geldi." Yaşadığı "inkılab-ı fikri ile merakını değiştirdi. Bütün bildiği ulûm-u mütenevviayı Kur'an'ın fehmine ve hakikatlarının isbatına basamaklar yaparak hedefini ve gaye-i ilmiyesini ve netice-i hayatını, yalnız Kur'an bildi." Dahası "Kur'an'ın i'caz-ı manevîsi, ona rehber ve mürşid ve üstad oldu." (Nursî, Şualar, 707) Görüldüğü gibi, onun bundan sonraki tek hedefi Kur'an'a odaklanmak; Kur'an'ın bütün inceliklerine, Gazali'nin tabiri ile "bu okyanusun derinliklerine bir dalgıç gibi dalmak; ondaki inci ve cevherleri keşfetmektir."

Bu büyük teşebbüsü başarabilmek için bir strateji belirler ve müşahhas bazı kararlar alır. Bir asra yaklaşan uzun hayatı boyunca, hangi şartlar altında olursa olsun aldığı bu kararlara uyma konusunda hiç bir taviz vermez. Barla'da sürgünde olduğu ilk yıllardaki sıkıntılı günlerinde, hapishanelerde ve diğer zor günlerinde en yakın talebeleri bile bu prensipleri bozamaz. Kant'ın sıkı sıkıya uyguladığı "ödev ahlakını" hatırlatan bu prensiplere baktığımızda:

Katiyyen hiçbir kimseden hediye ve teberru' şeklinde para almamak ve maası da kabul etmemek.

Hiçbir âlimden sual sormamak.

Geleneğe muhalif olarak, kendi talebelerini "Ratıb" getirmekten ve gidip Zekât toplamaktan men' etmek. Talebelerinin iâşesini bizzat sağlamak ve meccanen okutmak.

Daima mücerred kalmak [evlenmemek], dünyada hiçbir şeyle alâka peyda etmemek. (Badıllı, 1998, 1, 153)

Molla Said'in hayatı boyunca titizlikle takip edeceği stratejisinin iki temel noktadan oluştuğu anlaşılmaktadır:

Kur'an'ın ebedi bir mu'cize olduğunu gösteren, i'cazını tesbit ederek, bütün dünyadaki din düşmanlarının planlarını zirü zeber eylemek.

Câmi-ül Ezher gibi büyük bir İslâm Dâr-ül Fünun'u inşa ettirerek, bu üniversitede hem Kur'an ilmiyle, hem de fennî bilgilerle mücehhez talebe yetiştirmek...

Molla Said'in hayatı boyunca titizlikle takip edeceği stratejisinin iki temel noktadan oluştuğu anlaşılmaktadır:
Kur'an'ın ebedi bir mu'cize olduğunu gösteren, i'cazını tesbit ederek, bütün dünyadaki din düşmanlarının planlarını zirü zeber eylemek.

Görüldüğü gibi, bir yandan dünyadaki din düşmanları ile ilim temelli bir mücadele [cihad] söz konusu iken, diğer yandan Kur'an'ın sahih olarak anlaşılması için bir Kur'an ilimleri ile fennî ilimlerin mecz edildiği; bilim-din çatışmasının olmadığı bir medrese [üniversite] projesi söz konusudur.

Görüldüğü gibi, bir yandan dünyadaki din düşmanları ile ilim temelli bir mücadele [cihad] söz konusu iken, diğer yandan Kur'an'ın sahih olarak anlaşılması için bir Kur'an ilimleri ile fennî ilimlerin mecz edildiği; bilim-din çatışmasının olmadığı bir medrese [üniversite] projesi söz konusudur. Bu ikincinin hedefi ise Müslüman toplumlardır. Daha sonra ifade edeceği gibi, Müslüman toplumların en büyük düşmanı emperyalist ve sömürgeci güçler değil, bizzat Müslümanların içerisinde buldukları "cehalet, zaruret ve ihtilaftır." Molla Said, Müstemleke Nazırının Kur'an'la ilgili haberi okuduğu tarihten 1907'de İstanbul'a gidinceye kadar geçen sekiz senelik zaman zarfında, bu iki projenin plânını zihninde çizdiği ve hazırladığı anlaşılmaktadır.

Bunun bir sonucu olarak "bir taraftan Kur'an'ın mu'cizeliğini ispatlayan i'caz nüktelerini taharrî ediyor, bir taraftan da İslâm Üniversitesi'nin plânını düşünüyordu." Yakın bir talebesi ve manevi evladı olan Zübeyr Gündüzalp'e "Ben Van'da tesisini plânladığım medrese için, bütün civar köy, kaza ve vilâyetlerin haritalarını ve yol plânını da çizerek hazırlamıştım" demiştir.

Molla Said bu tarihten sonra bambaşka bir insandır. Medresesinde de tedrisatını, Kur'an'ın hakikatlerini fehmetmek [iyice anlamak] üzere talebelerine ders vermek şekline girmiştir. Molla Abdülmecid'in anlattığına göre, o tarihten sonra talebelerine ders verirken, Kur'an'ı eline alır, takriren tedris ederdi. Osmanlı medrese sisteminde öğrencinin tüm enerjisini neredeyse tüketen ve uzun yıllar alan Arapça eğitimini de "kısa yoldan öğretmek ve az zamanda, maksud ilimlere çıkarmak" şeklinde değiştirmişti.

Tarihçesini yazan Badıllı'a göre "fitrî, İlahî bir acib zekâ, kabiliyyet ve isti'dadiyle", kısaca "bütün varlığı ile Kur'an'ı anlamaya yönelmiş, "dekaikına [inceliklerine] dalmış ve esrarına [sırlarına] nüfuz etmeğe başlamıştı." Molla Said'in "her şeyi artık Kur'an'dı; üstadı, rehberi ve muallimi Kur'an..." Artık hayatı bu da'va için vardı. Onun tahakkukunu plânlıyordu. Aynı senede Van Kalesi'nden ayağı kayarak düşerken, "Ah da'vam!.." diye bağırduğu davası bu dava idi. (Badıllı, age, c.1, 158)

Molla Said, Kur'an'ın ve İslâmiyet'in doğru anlaşılmasının metodunu ve ilkelerini Muhakemat'ta (1912), uygulamasını ise İşarat'ul İ'caz (1916-18) ve Mesnevi-i Nuriye'de (1919-1921) yapmıştır. Mesnevi'yi "Furkan-ı Hakîm'in cennetlerinden koparılmış bir takım gül ve çiçekler" olarak tavsif etmesi bu açıdan anlamlıdır (Nursî, Mesnevi-i Nuriye, 75). Yeni Said döneminde ise bu söylemi daha geniş, ayrıntılı ve herkesin anlayabileceği bir dil ve yöntem ile Risale-i Nur Külliyyatı olarak bir kez daha yazmıştır.

Ahlaki Boyut: Doğru İslâmiyet'i Yaşayarak Göstermek

İslâm'ın doğru olarak anlaşılmasının ahlaki boyutu ise, öncelikle Müslümanların Kur'an'ın hatırlattığı; tarif ve teklif ettiği ahlaki öğretiyi anlamaları ve yaşamalarıdır. Daha önce de işaret edildiği gibi, Müslüman toplumlar da geçen yüzyıl etkili olan ahlakilik sorunu hala devam etmekte, Müslüman ülkeler ve toplumlar İslâmilik konusunda yapılan araştırmalarda utanç verici bir yerde yer almaktadırlar.

Molla Said, çok erken bir dönemden itibaren bu sorunun farkındadır. Kur'ân temelli iman hareketi projesinin temeli de "tahkiki bir iman" ve bunun sonucunda Kur'ân ahlakının hal ve hareketleri ile yaşayan bireyler yetiştirmektedir. Molla Said'e göre "sıdk/doğruluk" Kur'ân'ın temel ahlaki kavramlarından birisidir ve kâinatın düzeni gibi evrensel bir "mizan"a dayanır. Nasıl ki, kâinattaki düzen ve doğruluk fesada uğrarsa, yani bozulursa kıyamet kopar; (55/Rahman; 5-9), aynı şekilde toplum hayatını ayakta tutan da sıdk ve doğruluktur.

Hız. Peygamber ve arkadaşlarına "emrolunduğın gibi dosdoğru ol!" (11/ Hüd: 112) diye hitap edilirken, ulul-azam olan bütün peygamberlerin temel bir niteliğinin doğruluk olduğu sık sık ifade edilir.

Hız. İbrahim ateşe atılırken, zalimler karşısında eğilip-bükülmemiş, hiçbir tevil ve yalana tevessül etmemiş, sonucu ateş de olsa doğruluktan ayrılmamıştı.

Kardeşleri "kurt yedi" diye bir Peygamber olan babalarına yalan söylerken, Hız Yusuf Aziz'in karısının açık iftirasına uğradığında yalan ve hileye başvurmamış; zindanı yalanlar üzerine kurulu saraylarda yaşamaya tercih etmişti.

Hız. İsa, çarmıha gerilme tehdidi ile yüz yüze geldiğinde, yalan söyleyerek kurtulmayı tercih etmemiş; Rabbi de onu semaya kaldırarak mükafatlandırmıştı.

Molla Said'in daha ilk eserlerinden başlayarak doğruluğa yaptığı vurgu bu açıdan anlamlıdır. Bu vurgunun diğer yüzü ise, Müslüman toplumdaki ahlaki çürüme; her tür yalan, hile ve sahtekarlığın yaygınlığıdır. Molla Said, Müslüman toplumu sürekli olarak uyararak doğruluğu toplum hayatında ihya etmeye çalışmıştır. Ona göre "doğruluk/sıdk":

"İslâmiyet'in üssü'l-esası",
"Ulvî seciyelerinin rabıtası",
"Hissiyat-ı ulviyesinin mizacı,
Urvetü'l vüska,
İmanın hassası,
Bütün kemalata isal edici,
Ahlak-ı âliyenin hayatı,
Âlem-i İslâmın nizamı,

Nev-i beşeri kâbe-i kemalata isal eden, Ashab-ı Kirâm'ı bütün insanlara tefevvuk ettiren ve Muhammed-i Haşimi'yi (a.s.m.) meratib-i beşeriyenin en yükseğine çıkaran" kozmik temeli olan bir esastır. (Nursî, İşarat-ül İ'caz, 82))

Yukarıdaki ifadeler dikkatle tahlil edildiğinde, bir toplumu ve medeniyeti ayaktan tutan tüm ahlaki ilkelerin özetlendiği, dahası Müslüman toplumların gelişmesinin ve güçlenmesinin temelini öncelikle ahlaki olduğu açıkça görülür. Bundan dolayı, Kur'ân ahlakının anlaşılması ve yaşanması, toplumsal sorunların çözümü için temeldir. Molla Said, bunun farkındadır ve bundan dolayı da sürekli olarak erken bir dönemden itibaren birey ve

Molla Said'in daha ilk eserlerinden başlayarak doğruluğa yaptığı vurgu bu açıdan anlamlıdır. Bu vurgunun diğer yüzü ise, Müslüman toplumdaki ahlaki çürüme; her tür yalan, hile ve sahtekarlığın yaygınlığıdır.

Sıdk ve doğruluğun Müslüman toplumlar için "ukde-i hayat" olarak gören Nursî'ye göre, "riyakârlık, fiilî bir nevi yalancılık; dalkavukluk ve tasannu, alçakça bir yalancılık, nifak ve münafiklık, muzır bir yalancılıktır.

ahlak temelli bir değişim ve dönüşümden bahsetmektedir.

Molla Said'e göre bunun müşahhas örneği ise bizzat Kur'an'ın ilk muhatabı olan Hz. Peygamberdir. Ona göre "sıdk, Peygamber Efendimiz'i (asm) insanlığın zirvesine çıkaran bir hakikattir." Hz. Peygamberin ahlakına ve bunun İslâm'ın anlaşılmasında, benimsenmesinde ve yayılmasındaki rolüne ısrarla vurgu yapan Said Nursî, Hz. Peygamberin "sıdkının delilleri mu'cizeleriyle sınırlı değildir" der. Ona göre Efendimiz'in (asm) "hemen umum harekâtı ve ef'âli, ahval ve akvâli, ahlâk ve etvârı, sîret ve sureti, sıdkını ve ciddiyetini ispat eder." (Nursî, Mektubat, 90).

Sıdk ve doğruluğun Müslüman toplumlar için "ukde-i hayat" olarak gören Nursî'ye göre, "riyakârlık, fiilî bir nevi yalancılık; dalkavukluk ve tasannu, alçakça bir yalancılık, nifak ve münafiklık, muzır bir yalancılıktır. Yalancılık ise, Sâni-i Zülcelâlin kudretine iftira etmektir." (Nursî, Hutbe-i Şamiye, 45)

Konuya Kur'âni bir bakış açısıyla yaklaşan Nursî'ye göre, Kur'an'da zikredildiği şekliyle Peygamberlerin sıfatlarından birisi sıdk ve sadakattir. Bundan dolayı da, sıdk ve doğruluk İslâm ahlakının en önemli prensiplerindedir. Münazarat'ta geçen şu diyalog konumuz açısından önemlidir. İstanbul'da uzun zaman kalmış biri olarak şark aşiretlerini ziyaretinde, ona biraz da hayretle sorulur: "Her şeyden evvel bize lâzım olan nedir?"

Molla Said'in kafası nettir ve verdiği cevapta kısa ve açıktır: "Doğruluk" der.

Diyaloğun devamı okuduğunda, adeta muhatapların bununla tatmin olmaduğı, farklı ve belki de mucizevi şeyler beklediğı anlaşılmaktadır:

"Daha?"

"Yalan söylememek".

"Sonra?"

"Sıdk, ihlas, sadakat, sebat, tesanüd" (Nursî, Münazarat, 64).

Duydukları ile tatmin olmayan muhatapları, biraz da küçümseyerek ve hayretle sorarlar "Yalnız?" bunlar mı?

"Evet!" der Molla Said. "Neden?" yalnız bunlar diye açıklama isteyen muhataplarına verdiği cevapta, Müslümanların içerisinde bulunduğu ahlaki çürümenin Müslümanlara yakışmadığını ve dinden de kaynaklanmadığını hatırlatır cinstendir: "Küfrün mahiyeti yalandır" der. Bunun anlamı açık ve nettir: Bir Müslüman hiçbir şartta yalan söyleyemez. Dahası "imanın mahiyeti sıdktır." Molla Said'in bundan çıkardığı sonuç "hayatımızın bekası, iman ve sıdkın ve tesanüdü devamıyladır." Bunlar olmadan Müslüman toplumlarda sürekliliğin, huzurun ve barışın ve yardımlaşmanın olması mümkün değildir.

Molla Said, ahlaka yaptığı vurguyu daha iyi temellendirmek için "Kur'an medeniyeti" olarak kavramlaştırdığı İslâm medeniyetini diğer medeniyetlerden, özellikle hakim Batı medeniyetinden ayırt eden "beş esası" vurgular: "hak ve adalet; fazilet; muavenet, hüda ve hidayet; uhuvvet"(Nursî, Hutbe-i Şamiye, 36; Sünuhat-Tuluat-İşarat, 48).

Ona göre Kur'an medeniyetin "hayatı hak, kalbi marifet, lisanı muhabbet ve akli kanun, ruhu ise 'sıdk'tır". Bütün boyutları ile doğruluğun hâkimiyetini kaybettiği İslâm dünyasında, Kur'an medeniyeti de gizlenmiş; durağan medeniyet haline gelmiştir. İnsaniyete yaraşır bir medeniyet olan Kur'an medeniyetinin ihyasında hayat düğümü sıdk hakikatidir.

Molla Said'e göre doğruluğun/sıdkın zıddı ise yalan (kizb)dır (Nursî, age,46). Dinimizde yalan büyük günahlardan ve münafığın üç alametlerinden biri olarak görülmüş ve şiddetle yasaklamıştır. Bundan dolayı Nursî, her ne şart ve maslahat olursa olsun yalanı şiddetle reddeder. Dahası, yalanın Allah'ın kudretine bir çeşit iftira olduğunu, İslâm âlemini zehirlediğini, insanların terakkisini, yani gerçek medeniyeti engellediğini, yüksek ahlakı bozduğunu ve insanların arasına fesat soktuğunu açık ve net olarak belirtir.

Bunun doğal bir sonucu olarak, İslâm geleneğinde bazı alimlerin belli şartlarda "hayırlı bir sonuç" için yalana fetva vermiş olmalarını kabul etmez ve eleştirir. Böyle fetvalar belli bir "maslahat ve zaruret için geçici olarak verilmiş olsa da, "bu zamanda o fetva verilmez." Dahası tarihi süreç içerisinde bu fetva Müslümanlar tarafından sık sık "su-i istimal edilmiş"; yüzlerce zararı sonuç vermiştir.

Usul açısından konuya yaklaşan Molla Said, "hüküm maslahata bina edilmez" ve "yalana hiç fetva verilmez" der. Böylece amacına ulaşmak için yalan dahil "her yolu mübah gören", kısmi faydalar için büyük hatalara kapı açan bir anlayışa her tür Makyavelci anlayışa daha baştan "dur!" der. Erken dönem eserlerinden olan Lemaat'ta "sıdk ve yalanla" ilgili söyledikleri bu bağlamda anlamlı ve önemlidir:

"Bir dane sıdk, yakar milyonla yalanı. Bir dane-i hakikat, yıkar kasr-ı hayali. Sıdk, büyük esastır, bir cevher-i ziyalı. Yer verir sükûta- eğer çıksa zararlı. Yalana yer hiç yoktur, çendan olsa faydalı." (Nursî, Sözlere, 711)

Yine bu dönemde yazdığı; bir medeniyet ve gelecek manifestosu olarak Emevi Camii'nde tüm İslâm alemine hitap ettiği Hutbe-i Şamiye'de açık ve net olarak "Ya doğru konuşmalı ya da susmalı" der. Molla Said'e göre "yol ikidir, üç değildir: Ya doğru, ya yalan, ya sükût değildir." Müslüman'a düşen, maslahat bahanesine sığınmadan Nebevi hikmette ifadesini bulan "Ya doğru söylemek, ya da susmak"tır (Nursî, Hutbe-i Şamiye, 50). Doğru bildiği şeylerin ve doğruluğun sonuçlarına katlanmaktır. Bunun sonucu sürgün, zindan ve dar ağacı olsa da.

Said Nursî'yi çalışanlar ve hayatını inceleyenler onu sık sık Batı felsefesinin babası olarak kabul edilen Sokrates ile karşılaştırırlar. Sokrates'in en büyük özelliklerinden birisi davası uğruna yalan söylememesi; doğruluk ve hakikat uğruna ölmeyi tercih etmesiydi. Bunun daha iyi anlaşılabilmesi için Sokrates'in bu davranışını ebedileştiren diyalogunu hatırlamakta fayda var. Ahlak temelli bir hayatı savunan ve bu uğurda her tür sıkıntıyı ve hatta ölümlü göze alanların anlaşılması için Sokrates'in durumu güzel bir örnektir.

Ahlak konusundaki özgün çalışmaları ile tanınan William Frankena Sokrates'in hayatını "ahlakilik" açısından inceler. Ferankena'ya göre Platon'un Kriton (Crito) adlı diyalogunun başında Sokrates'le ilgili yaptığı

Ona göre Kur'an medeniyetin "hayatı hak, kalbi marifet, lisanı muhabbet ve akli kanun, ruhu ise 'sıdk'tır".

Said Nursî'nin hayatının çeşitle dönemlerinde karşılaştığı ve onun için "ölüm-kalım" meselesi olan durumlarda gösterdiği tavrı böyle bir "ahlakilik" zemininde daha iyi anlaşılabilir.

tespit, "ahlakilik" in anlamı ve "ahlak" temelli hareket etmenin ne olduğunun güzel bir örneğidir:

"Bütün hayatınız boyunca iyi bir kişi olmak için uğraştığınızı, işinizi bildiğiniz gibi yaptığınızı ve insanlar için iyi olan şeyleri yapmaya çalıştığınızı varsayalım.

Yine, pek çok insanın sizden ve yaptıklarınızdan hoşlanmadığını ve hatta sizi toplum için, bunun gerçekten doğru olduğunu gösteremeseler de, bir tehlike olarak gördüğünü varsayalım.

Daha ileri gidelim ve akranlarınızdan oluşan bir jüri tarafından haklı olarak tamamen adaletsiz bulduğunuz bir şekilde, suçlandığınızı, yargılandığınızı ve ölüme mahkûm edildiğinizi varsayalım.

Son olarak, siz hapiste infazı beklerken, arkadaşlarınızın hapisten kaçmanız ve ailenizle birlikte sürgüne gitmeniz için bir fırsat yarattıklarını varsayalım.

Arkadaşlarınız, gereken rüşveti verebileceklerini ve sizin kaçmanızdan dolayı başlarının belaya girmeyeceğini; eğer kaçarsanız daha uzun bir yaşam süreceğinizi; eşinizin ve çocuklarınızın refah içinde yaşayacaklarını; arkadaşlarınızın sizi görmeye devam edebileceklerini ve insanların genellikle, kaçmanız gerektiğini düşüneceklerini söylüyorlar. Bu fırsatı değerlendirir misiniz? (Frankena, 2007, 15-16)

Diyalog, Sokrates'in yukarıdaki soruya verdiği cevabı ve bu cevaba ulaşırken nasıl akıl yürüttüğünü de anlatır. Sokrates'e göre ilk olarak, "kararlarımızı duygularımızın belirlemesine izin vermemeliyiz; sorunu incelemeli ve en iyi akıl yürütme yöntemini izlemeliyiz. Olguları olduğu gibi algılamaya ve aklımızda bir soru işareti bırakmamaya gayret etmeliyiz (age, 16). İkinci olarak, bu tür sorulara, insanların genel düşünme biçimlerine başvurarak cevap veremeyiz. İnsanlar yanılabilirler. Doğru olduğunu düşündüğümüz bir cevap bulmak için uğraşmalıyız. Bunun için de bağımsız düşünmeliyiz. Son olarak, asla ahlaki olarak yanlış bir şey yapmamalıyız. Yanıtlamamız gereken tek soru, bize önerilen şeyin doğru mu yoksa yanlış mı olduğudur; bize ne olacağı, hakkımızda insanların ne düşüneceği ya da olan bitenle ilgili olarak ne hissedeceğimiz değil. (Frankena, age, 16,)

Said Nursî'nin hayatının çeşitle dönemlerinde karşılaştığı ve onun için "ölüm-kalım" meselesi olan durumlarda gösterdiği tavrı böyle bir "ahlakilik" zemininde daha iyi anlaşılabilir. Medrese hayatında yaşadığı çeşitli hadiseler başta olmak üzere, Rus komutanın önünde ayağa kalkmamasında, kendisinden önce yargılanan otuz üç kişinin idama mahkûm edildiği Divan-ı Harbi Örfî'de idam ile yargılanmasında, M. Kemal ile Mecliste giriştiği diyalogda, Cumhuriyet dönemindeki mahkemelerde hiçbir zaman "maslahat" bahanesi ile doğruluktan ve ilkelerinden sapmamış; bundan dolayı başına gelen zülüm ve haksızlıklara "müspet hareket" prensibi ile sabır etmiştir.

Risale-i Nur'un bugünkü başarısının temelinde bulunan en önemli husus da kanaatimce bu ahlaki, samimi ve ihlasî boyuttur. Üstadın İslâm'a layık doğruluğu önce kâinattaki muhteşem mizan, ahenk ve düzende, sonra da hal ve hareketlerinde göstermesi, sadece bizler gibi Müslüman nesilleri

değil, dünyada hak ve hakikati arayan birçok kişinin İslâm'a koşmasına ve hidayetini vesile olmuştur. Bunun birçok örneği olsa da en dikkat çekicileri, hepimizin malumu olan, İngiliz asıllı Şükran Vahide ve Prof. Colin Turner ile Alman asıllı Salim Abdullah ve Ahmet Aries'in Müslüman olma hikayeleri ve Risale-i Nur metoduyla İslâm'a yaptıkları hizmetleridir. Bu isimler Batılı gençler kadar Batı'da doğan ve yaşayan Müslüman gençler için rol modeli olabilirler.

Kısaca, terör ve şiddet bağlamında din ve dindarların rolü tartışılırken, dinin doğru olarak anlaşılması çok önemlidir. Bunun şartı da öncelikle Kur'an'ın doğru anlaşılmasını mümkün kılacak bir eğitim sistemi ve Kur'an ahlakına göre hayatını tanzim eden; Kur'an'ın ön gördüğü ahlaki gündelik hayatında hal ve hareketleri ile gösteren ahlaki Müslümanlardır.



Abstract

One of the most important controversial topics of the recent years has been discussed is related to Islam and Muslims. While the place of Islam in the Muslim societies, in the world politics and in countries where Muslims are minorities is discussed, the spread of Islam in the West makes some people happy but it worries some others. Some Western countries try to deal with the Muslim phenomenon by making some legal changes, including the constitutions. The Western world is afraid of Muslims. It is necessary to think over the reasons of this situation. Every sincere believer must ask oneself without accusing others: "Why is the world scared of Muslims?" Besides the exterior reasons of this fear by the World, what are the reasons caused by the Muslims themselves? We attempt to find answers to such questions within the framework of the views of Bediuzzaman Said Nursi and around the emphasis on the true Islam.

Key Words

True Islam, terror, morality, justice, truthfulness, Medresetüz- Zehra



Kaynaklar:

Abu-Rabi, İbrahim. *Çağdaş İslâmi Hareketlerin Fikri Kökenleri*, Çeviri: M. Ali Demirci, Yöneliş, İstanbul, 1998.

Badıllı, Abdülkadir. *Mufassal Tarihçe-i Hayat*, İttihad Neşriyat, İstanbul 1998.

Frankena, W. Etik. Çev. Azmi Aydın, İmge Kitapevi, 2007.

Hanioğlu, Şükrü. *Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1981.

Mertoğlu, M. Suat, "Doğrudan Doğruya Kur'an'dan Alın İlhamı": Kur'an'a Dönüş'ten Kur'an İslâmı'na", *Divân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, c. 15, s. 28 (2010/1), 69-113

*Bunun şartı
da öncelikle
Kur'an'ın doğru
anlaşılmasını
mümkün kılacak
bir eğitim sistemi
ve Kur'an
ahlakına göre
hayatını tanzim
eden; Kur'an'ın
ön gördüğü
ahlaki gündelik
hayatında hal
ve hareketleri ile
gösteren ahlaki
Müslümanlardır.*

Nursi, Bediüzzaman Said. *Risale-i Nur Külliyyatı*, 2 cilt, Nesil, İstanbul, 1986 ve *Risale-i Nur Okuma Programı-4* kullanılmıştır).

Rahman, F. *Ana Konularıyla Kur'an*, çev: Alparslan Açıkgenç, (Ankara: Fecr Yayınları, 1993).

Rahman, F. *İslâm ve Çağdaşlık, fikri bir geleneğin değişimi*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1996).

Turner, Colin. *Bir İman İnkılabı Olarak Risale-i Nur*, Yeni Asya Vakfı, 1997.

Ratzinger, Joseph Cardinal, "Europe In The Crisis Ofcultures", *Communio* 32 (Summer 2005).

